

Asia: Musiikin esittäminen taksissa

Annettu: 26.3.1997

Radiolähetykseen sisältyvän suojatun sävellysteoksen tai kasetti- tai cd-soittimen välityksellä tapahtuva suojatun sävellysteoksen esittäminen taksissa yhden tai useamman asiakkaan ollessa taksin kyydissä oli tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua teoksen julkista esittämistä, joka edellytti oikeudenhaltijan lupaa.

Selostus asiasta

X ry on 29.1.1997 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko taksiautossa esitettävää musiikkia pidettävä sellaisena tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna julkisena esittämisenä, johon vaaditaan Teoston lupa ja josta on maksettava tekijänoikeuslain mukainen korvaus.

Hakija kertoo Teoston ottaneen yhteyttä sopimuksen tekemiseksi korvauksen maksamisesta musiikista, jota takseissa kuunnellaan radion, cd- tai kasettisoittimen tai muun laitteen välityksellä. Teosto rinnastaa taksit myymälöihin, kampaamoihin ja ravintoloihin, joissa esitettävästä musiikista korvaus on maksettava. Lisäksi Teosto vetoaa korkeimman oikeuden päätökseen, jossa linja-auton omistaja velvoitettiin maksamaan korvausta radiossa esitetyn musiikin välittämisestä matkustajille.

Hakijan näkemyksen mukaan taksi on verrattavissa yksityistilaan. Sen sijaan esimerkiksi linja-auton matkustajat koostuvat useista eri ryhmiin kuuluvista ja eri määränpäihin matkustavista toisilleen tuntemattomista ihmisistä. Taksin matkustajat kuuluvat yleensä samaan seurueeseen, joka hakijan mielestä on rinnastettavissa suppeaan perhe- tai ystäväpiiriin, jossa musiikkia voidaan käyttää ilman tekijöille maksettavia korvauksia. Hakijan mukaan normaalissa taksikuljetuksessa matkusti vuonna 1996 keskimäärin 1,62 henkilöä. Tätä henkilömäärää ei hakijan käsityksen mukaan voida pitää tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitettuna suurehkona suljettuna piirinä, jossa tapahtuva esittäminen katsottaisiin julkiseksi esittämiseksi.

Hakija katsoo, ettei musiikin esittämisellä ole taksiliikenteen harjoittamisen kannalta mitään merkitystä ja ettei sen käyttämisestä aiheudu liikenteen harjoittajalle hyötyä. Hakija perustelee näkemystään sillä, että taksimatkat ovat yleensä lyhyitä, niiden aikana esimerkiksi seurustellaan seurueen muiden jäsenten kanssa tai valmistaudutaan tuleviin neuvotteluihin. Hakija korostaa, ettei asiakas tee taksimatkaa sen vuoksi, että taksissa mahdollisesti kuuluu musiikkia. Hakijan mielestä linja-autot eroavat tässä suhteessa takseista selvästi, sillä musiikin kuuntelulla on niissä olennainen, matkustajien viihtyvyyttä lisäävä merkitys muun muassa matka-aikojen pituudesta ja seurustelumahdollisuuksien puuttumisesta johtuen.

Hakija katsoo, että musiikin kuuntelu tapahtuu takseissa lähes poikkeuksetta kuljettajan viihtyvyyden parantamiseksi. Hakijan mukaan kuljettaja viettää suurimman osan työajastaan yksin taksissa odottaen kuljetustilasta ja tällaisessa tilanteessa tapahtuva musiikin kuuntelu on rinnastettavissa lähinnä yksityistiloissa tapahtuvaan musiikin kuunteluun.

Teosto r.y:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Teosto r.y:lle (jäljempänä Teosto) tilaisuuden vastineen antamiseen.

Teosto toteaa 16.2.1997 antamassaan vastineessa, että tekijänoikeuslain 2 §:ää laadittaessa on lähdetty siitä, että tekijällä tulee olla oikeus teoksen hyväksikäyttämiseen kaikissa niissä muodoissa, joilla on tai voidaan ajatella olevan taloudellista tai muuta käytännöllistä merkitystä.

Liikenneministeriön tilastojen mukaan taksit kuljettavat vuosittain yli 38 miljoonaa henkilöä, joten Teoston mielestä kyseessä on taloudelliselta kannalta merkityksellinen musiikin käyttöalue.

Teosto katsoo Suomen tekijänoikeuslain mukaan olevan kiistatonta, että radio- tai televisiolähetykseen sisältyvän suojatun musiikin esittäminen julkisesti samoin kuin esimerkiksi kasetti- tai cd-soittimen tai videonauhurin välityksellä tapahtuva musiikin julkinen esittäminen on tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettua julkista esittämistä, joka edellyttää oikeudenhaltijoiden lupaa ja josta heillä luvan myöntäessään on oikeus saada korvaus.

Vaikka julkisen esittämisen rajaa ei tekijänoikeuslaissa määritelläkään, Teoston mielestä lain esitöiden, oikeuskirjallisuuden, oikeuskäytännön ja tekijänoikeusneuvoston lausuntojen perusteella voidaan todeta, että tekijänoikeudellisesti julkinen on jokainen esitys, jonka kuulijoita tai katsojia ei ole ennalta yksilöllisesti määrätty. Tällöin on kyseessä niin sanottu avoin henkilöpiiri. Teoston mukaan esitystilaisuus, johon kuka tahansa voi osallistua, on tekijänoikeuslaissa tarkoitettu julkinen esitys, eikä asiaan vaikuta kulloinkin läsnä olevien henkilöiden lukumäärä.

Teosto katsoo, että kun musiikkia tavalla tai toisella esitetään taksin asiakkaille, kyseessä on mitä selkeimmin esitystilanne, johon kuka tahansa voi osallistua. Teosto rinnastaa taksin esimerkiksi myymälään, parturiin tai kahvilaan, joiden osalta esittämisen tekijänoikeudellisesti julkinen luonne on Teoston mukaan kiistaton. Teosto toteaa, ettei myymälöiden kohdalla tilanteen peruserviointiin ei vaikuta se, kuinka monta asiakasta liikkeessä käy tai kuinka monta asiakasta siellä on yhtäaikaaisesti, ja ettei vastaavasti myöskään taksien keskimääräinen matkustajamäärä vaikuta taksien kohdalla tilanteen arviointiin.

Teosto toteaa X:n kiinnittäneen huomiota tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin viimeiseen lauseeseen, jonka mukaan julkisena esitystilanteena pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä. Teosto toteaa, että taksien ja myymälöiden ja muiden vastaavien kohdalla on kyseessä avoin henkilöpiiri eikä suljettu piiri. Kuka tahansa voi nousta taksiin taksiasemalla, tilaamalla taksin tai myös suoraan liikenteestä. Tällöin henkilöpiiri on Teoston mielestä avoin ja esitys aina julkinen. Teoston mukaan taksinkuljettajan ja asiakkaan välillä ei vallitse sellaista sukulaisuus- tai vastaavaa suhdetta, joka vaikuttaisi esitystilaisuuden

tekijänoikeudelliseen luonteeseen. Taksissa tapahtuvan esityksen tekijänoikeudelliseen arviointiin ei vaikuta Teoston mukaan myöskään kulloistenkin matkustajien välinen henkilösuhde, vaan esittäminen on tekijänoikeudellisesti yhtä julkista riippumatta siitä, onko taksissa samanaikaisesti asiakkaina toisilleen vieraita henkilöitä tai samaa seuruetta tai perhettä olevia henkilöitä.

Teosto kiinnittää vastineessaan huomiota siihen, että haja-asutusalueilla on yhä useammin ruvettu korvaamaan linja-autoliikennettä taksikyvydeillä ja ettei niin sanotuilla tilataksilla ja pienoibusseilla ole käytännössä suurtakaan eroa. Teoston mukaan musiikinesityskorvaus on maksettu pienoibusseista jo pitkään. Teosto korostaa, että tavallisessa taksissa, tilataksissa, pienoibusseissa tai tavallisessa linja-autossa tapahtuva musiikin esittäminen on julkista esittämistä ja että esitys tapahtuu aina ansiotoiminnan yhteydessä. X:n esittämä näkökohta musiikin käytön toissijaisuudesta taksiliikenteessä ei Teoston mukaan muuta julkisen esittämisen luonnetta muuksi.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeussuoja

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Suojaa saavien teosten luettelossa mainitaan muun muassa sävellysteos, näyttämöteos ja elokuvateos. Säännöksen teoslajiluettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla tavalla. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että luomistyön tuote on riittävän itsenäinen ja omaperäinen yltääkseen niin sanottuun teostasoon. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

Tekijän yksinoikeuksiin sisältyy sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyn tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Saman pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Säännöksessä todetaan lisäksi, että julkisena esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä.

Tekijän yksinoikeudesta käyttää teosta hyväkseen on otettu määräys myös kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehtyyn Bernin yleissopimukseen (SopS 79/1986). Sopimuksen 11 bis artiklan 1 kappaleen (iii) kohdan mukaan teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia muun muassa "teoksen yleisradioinnin välittäminen yleisölle kaiuttimella tai muulla samankaltaisella merkkien, äänen tai kuvien siirtämiseen käytettävällä laitteella". Määräystä on Bernin yleissopimuksen oppaassa tulkittu siten, että tekijälle on siinä annettu valta päättää yleisradioidun teoksensa uudesta julkisesta esittämisestä (Guide to the Berne Convention, 1978, s. 68—69).

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus on tekijänoikeuslain 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Julkinen esittäminen

Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin muun muassa silloin, kun se esitetään julkisesti. Oikeuskirjallisuudessa ilmaistun vakiintuneen käsityksen mukaan esittämisellä tarkoitetaan tekijänoikeuslaissa teoksen esittämistä yleisölle sekä välittömästi elävänä esityksenä että teknisin apuvälinein, jolloin teos esitetään radio- tai televisiolähettyksen välityksellä, äänilevyä soittamalla tai filmiä esittämällä.

Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu vain teoksen julkinen esittäminen. Sen sijaan yksityisessä, lähinnä perhe- ja ystäväpiirissä tapahtuva esittäminen on sallittua ilman oikeudenhaltijan lupaa. Tämä on todettu muun muassa vuoden 1953 komiteanmietinnössä (KM 1953:5, s. 47), jonka mukaan "on nimittäin katsottava asianmukaiseksi, että teos, joka jo on ilmestynyt, saadaan vapaasti esittää yksityisessä piirissä".

Tekijänoikeuslakiin ei sisälly julkisen esittämisen määritelmää. Lain tulkinnassa on sen vuoksi nojaututtava lainvalmistelutöihin ja oikeuskäytäntöön. Tekijänoikeuslain valmistelu perustuu pohjoismaiseen yhteistyöhön, minkä vuoksi Suomen tekijänoikeuslaki on hyvin pitkälle yhteneväinen muiden pohjoismaiden lakien kanssa. Sen vuoksi muiden pohjoismaiden lainvalmistelutyöt ja oikeuskäytäntö voivat sisältää aineistoa, jolla on merkitystä Suomen tekijänoikeuslakia tulkittaessa. Lakia tulkittaessa on lisäksi otettava huomioon Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta.

Tekijänoikeuslaissa ei ole määritelty myöskään sitä, mihin asetetaan raja julkisen ja yksityisen esittämisen välillä. "Missä raja on vedettävä yleisön ja yksityisen piirin välille, voi kuitenkin käytännössä aiheuttaa vaikeuksia. Yleisesti pätevää määritelmää kummastakaan käsitteestä tuskin voidaan antaa, vaan on jokainen tapaus arvosteltava erikseen elämän yleisten sääntöjen mukaan ja ratkaisu erimielisyyden sattuessa jätettävä oikeuskäytännön varaan." (mietintö s. 47)

Julkista esittämistä ei lähtökohtaisesti ole kodissa, yksityisessä ystäväpiirissä tai yksityisessä seuralämässä tapahtuva esittäminen. Sen sijaan julkisena esittämisenä pidetään esimerkiksi musiikin esittämistä ravintoloissa ja vastaavissa paikoissa. Julkiseksi tällaisen esitystilanteen tekee se, että periaatteessa kuka tahansa voi osallistua tilaisuuteen.

Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on pidetty lähtökohtana sitä, että esittäminen on julkista, kun kuulijoita tai katsojia ei ole ennakolta yksilöllisesti määrätty eli kun kuka tahansa voi osallistua tilaisuuteen. Oikeuskirjallisuudessa on tällöin puhuttu niin sanotusta avoimesta piiristä. Tilaisuuden maksullisuudella tai maksuttomuudella taikka tilaisuuteen osallistuvien henkilöiden lukumäärällä ei ole merkitystä julkisuuden arvioinnissa. Merkitystä ei ole myöskään sillä, välitetäänkö teos esittämisessä läsnä olevalle yleisölle suoraan vai tapahtuuko lähetys erityisten teknisten laitteiden välityksellä. Esimerkiksi tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1986:12 on käsitelty julkisen ja yksityisen piirin välistä rajanvetoa ja todettu, että esittäminen on aina julkista, kun se tapahtuu ennalta määräämättömälle joukolle.

Suljetussa piirissä tapahtuva esittäminen ei yleensä ole julkista. Oikeuskirjallisuudessa T.M. Kivimäki (Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait, 1966, s. 34) on kuitenkin katsonut, että esittämistä on pidettävä julkisena vaikka yleisön osallistumisoikeus on ennalta määrätty, jos läsnäolijoiden määrä saattaa nousta huomattavan suureksi. Myös erilaisten yhdistysten jäsenkunnalleen järjestämiä tilaisuuksia on pidetty julkisina ainakin silloin, kun yhdistyksen jäseneksi pääsee kuka tahansa jäsenmaksun maksamalla.

Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa olevan säännöksen mukaan julkisena esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä. Tällaisesta julkisesta esittämisestä todetaan vuoden 1953 komiteanmietinnössä:

"Milloin teoksen saattaminen toisten saataviin tapahtuu ansiotoiminnan yhteydessä, näyttää nimittäin kohtuulliselta ulottaa tekijän yksinoikeus sellaiseen esittämiseen silloinkin kun se tapahtuu suljetulle piirille, esim. liikkeen toimistohenkilökunnalle tai työläisille. --- Viime aikoina on nimittäin tullut yhä yleisemmäksi, että teollisuusyritykset ja muut suuremmat ansiotoimintaa harjoittavat liikkeet työpaikoilla esittävät radion, gramofonin tai muun sellaisen laitteen välittämää musiikkia edistääkseen työläisten tai henkilökunnan työtehoa tai viihtymystä. --- Kun musiikin esittäminen siis tuottaa liikkeen harjoittajalle huomattavaa etua, on katsottu asianmukaiseksi, että hän suorittaa kohtuullisen korvauksen esitettyjen sävellysten tekijöille, vaikkakaan kuulijakuntaa ei voida rinnastaa yleisöön varsinaisessa mielessä. --- Toinen tapaus, jota ehdotettu määräys myös tulisi koskemaan, on se, kun ravintoloitsija järjestää musiikkia ravintolan huoneistossa pidettävää yksityistä juhlaa varten." (s. 47—48)

Käsitteestä "suurehko" on oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann (Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan, 1992, s. 97) todennut, että 20 hengen piiri ei ole koskaan suurehko, että 50 hengen piiri on aina suurehko ja että 20—50 hengen piirin kohdalla vastauksen antamiseen tarvitaan lisäkriteereitä.

Korkein oikeus on käsitellyt julkista esittämistä esimerkiksi ratkaisussa KKO 1968 II 81 (X Oy), jossa linja-auton omistaja velvoitettiin suorittamaan säveltäjälle hyvitys auton kaiuttimien välityksellä matkustajille esitetyistä Oy Yleisradio Ab:n lähettämistä sävelteoksista. Kysymyksessä oli niin sanotulle avoimelle piirille tapahtuva sävelteosten julkinen esittäminen.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt julkista esittämistä useissa lausunnoissaan ja muun muassa todennut, että televisio-ohjelmien esittäminen vangeille (1986:11), opetustoiminnassa tapahtuva esittäminen (1987:2) ja musiikin esittäminen fysikaalisissa hoitolaitoksissa (1990:14) oli julkista esittämistä ja että valokuvan näyttäminen eläkeläisseurassa, johon kaikilla tietyn paikkakunnan eläkeläisillä oli mahdollisuus osallistua (1986:12), oli julkista näyttämistä. Lausunto 1993:1 koski puolestaan televisiolähetyksen edelleen lähettämisen julkisuutta. Sen sijaan lausunnossa 1995:9 ei julkisena esittämisenä pidetty videon saattamista suljetun asiantuntijayleisön nähtäville, koska se ei ollut tapahtunut ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.

Musiikin esittäminen taksissa

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnössä on kysymys siitä, onko taksissa tapahtuva musiikin esittäminen yksityisessä piirissä tapahtuvaa kuuntelemista vai onko kysymyksessä taksikuljettajan toimesta tapahtuva sävellysteoksen julkinen esittäminen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että taksikuljetustoiminta on julkista elinkeinonharjoittamista ja että kenellä tahansa on mahdollisuus päästä taksin asiakkaaksi. Taksien asiakaspiiriä ei ole myöskään mitenkään etukäteen rajattu tai määrätty.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että radiolähetykseen sisältyvän suojatun sävellysteoksen tai kasetti- tai cd-soittimen välityksellä tapahtuva suojatun sävellysteoksen esittäminen taksissa yhden tai useamman asiakkaan ollessa taksin kyydissä on tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua teoksen julkista esittämistä, joka edellyttää oikeudenhaltijan lupaa. Oikeudenhaltijalla on luvan myöntäessään oikeus saada myös korvaus teoksen julkisesta esittämisestä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä on niin sanottu avoin piiri, joka muodostuu ennalta määräämättömästä ihmisjoukosta ja johon kenellä tahansa on mahdollisuus osallistua taksikyydin kustannuksien hinnalla. Julkisen esittämisen kriteerin täyttymisen kannalta ei ole merkitystä sillä, onko taksin kyydissä yksi tai useampi henkilö.

Lausuntoon liittyvät puheenjohtaja Markku Tyynilän sekä jäsenten Kirsi-Marja Okkosen, Stig Henrikssonin ja Anne Stenrosin eriävät mielipiteet. Yhteinen eriävä mielipide kuuluu seuraavasti:

Katsomme, että tekijänoikeusneuvoston lausunnon viimeisen jakson tulisi kuulua seuraavasti:

Musiikin esittäminen taksissa

Taksi ei ole julkinen tila, eikä musiikin kuuntelemista taksissa voida muutoinkaan pitää musiikkiteoksen julkisena esittämisenä silloinkaan, kun kyydissä on matkustajia. Näin ollen kysymys ei ole tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua julkisesta esittämisestä, josta olisi maksettava oikeudenhaltijalle korvaus. Kysymys ei myöskään ole momentin toisessa virkkeessä tarkoitettua ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvasta esittämisestä.